

Професор кафедри теорії та історії держави та права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
Кучук Андрій Миколайович

ПРАВО V. РЕЛІГІЯ (ОКРЕМІ ЗАУВАГИ)

Доволі часто у науковій (та інколи у навчальній) юридичній літературі вказується на тісний зв'язок права та релігії. При цьому ми не беремо до уваги окрему систему права, що заснована на релігії, зокрема, мусульманську. Мова йде, передусім, про системи континентального, а також загального права, які, судячи з аналізу праці відомого американського правника Гарольда Дж. Бермана «Law and Revolution. The Formation of the Western Legal Tradition», розвивались під впливом християнства. Крім цього, черговий раз наголошу, що навіть у преамбулі Конституції України йдеться про відповідальність Верховної Ради України перед богом: «Верховна Рада України від імені Українського народу... усвідомлюючи відповідальність перед Богом...». До речі, у зв'язку з наведеним виникає як мінімум три питання:

1. Чи може юридична особа відповідати перед богом?

2. Чи може бути колективна відповідальність перед богом, точніше, відповідальність народу перед богом? Якщо наведений конституційний припис розуміти, як такий, що указує на розуміння парламентом відповідальності українського народу перед богом. Але це спричиняє інші питання:

а) а як же бути з атеїстами, які склали (і складають) значну частину українського народу? Вони теж усвідомлюють відповідальність перед богом? Чи за них зробила вибір інша частина українського народу?

б) якщо все ж таки йдеться про усвідомлення Верховною Радою цієї відповідальності, то застосовуючи історичний спосіб тлумачення юридичних норм, дійдемо висновку про те, що Конституція України була прийнята Верховною Радою України другого скликання, яка була обрана у 1994 році. Зрозуміло, що значна частина обраних депутатів до 1991 року була членом комуністичної партії (або кандидатом в члени комуністичної партії), а як комуністи ставились до релігії (точніше до християнської церкви) зайвий раз нагадувати не треба. Ментальність не змінюється водночас, тим більше у всього народу. Тому скільки серед депутатів Верховної Ради України 2 скликання було християн залишається тільки здогадуватися (на жаль, такої інформації не має).

3. Відповідальності перед яким богом? Богом Вишну? Богом Яхве? Перуном? Зевсом? Вагегуру?

Наступне важливе питання, що виникає у зв'язку зі ствердженням взаємозв'язком релігії (зокрема, християнства) та права – це чи дійсно між ними є зв'язок. На мою думку, такого зв'язку не має, бо:

1) сучасне право переважно розглядається через призму школи природного права, яке ґрунтується на гідності людини, людських правах. Кожна

людина є цінністю, яка б вона не була, що б вона не вчинила. Навіть убивця, засуджений до довічного позбавлення волі, має право сподіватися на перегляд рішення щодо його покарання (так зване право на надію) (це положення викладено у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Вінтер та інші проти Сполученого Королівства» (Vinter and others v. the United Kingdom)). Судом було розглянуто три окремі випадки трьох заявників, яких було засуджено за вбивства (перший заявник – вбивство, учинене повторно; другий заявник – вбивство батьків, прийомної сестри і її двох малолітніх дітей; третій – вбивство чотирьох гомосексуалістів) до довічного позбавлення волі з пожиттєвим тарифом (без встановлення мінімального терміну, після якого допускається звернення ув'язненого з клопотанням про дострокове звільнення. Заявники стверджували, що таке покарання є несумісним зокрема зі ст. 3 КЗПЛ, яка передбачає, що «Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню» [1].

У окремій думці суддя Пауер-Форде зауважив: «Я розумію і поділяю багато з думок, висловлених суддею Villiger у його частково не співпадаючій думці. Однак, для мене, при голосуванні з більшістю, порушило баланс те твердження Суду в цьому рішенні, що стаття 3 включає в себе те, що може бути описано як «право на надію». Він не йде далі цього. Рішення визнає, неявно, що надія є важливим і основним аспектом людської особистості. Ті, хто робить найогидніші і жахливі діяння і хто завдає невимовних страждань іншим, тим не менш, зберігають свою фундаментальну людяність і мають в собі здатність до зміни. Тому їх тюремні терміни можуть бути довгими і заслуженими, вони зберігають за собою право сподіватися, що, коли-небудь, вони, можливо, спокутують свою провину за образи, які вони заподіяли. Вони не повинні бути позбавлені повністю такої надії. Позбавити їх можливості відчувати надію означало б заперечувати фундаментальні аспекти їх людяності, і це було б принизливо» [1]

Християнство, апелюючи до милосердя, передбачає вічне перебування грішників у «геене огненной». Без права перегляду. Без апеляцій. Довічно. У цьому контексті не можу не згадати, наприклад, східні релігії, які також передбачають відплату за земне життя – карму. При цьому належна поведінка призводить до перевтілення душі у тіла вищих істот. І, навпаки. І цей процес є перманентним, що спонукає людину до гідної поведінки.

2) Основним постулатом права є наступний «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю». Людина, а не трансцендентна істота. Християнське учення передбачає, що основною є саме остання. Тому і існує культ поклоніння цій трансцендентній істоті, а не людині (оскільки возвеличування людини є порушенням перших двох божих заповідей «Я є Господь Бог твій, нехай не буде у тебе інших богів, крім Мене. Не роби собі кумира і всякої подоби з того, що на небі вгорі, або на землі внизу, і що у воді під землею: не поклоняйся їм і не служи їм». І хоча це не заповіді Христа, але вони є складовою християнського учення). На це, до речі, указував патріарх московський і всієї Русі Кирило, указуючи на необхідність захистити православ'я від «глобальної ересі

людинопоклонства»: «Сьогодні ми говоримо про глобальну ересь людинопоклонства, нового ідолопоклонства, що викорінює Бога з людського життя. Нічого подібного в глобальному масштабі ніколи не було. Саме на подолання цієї ересі сучасності, наслідки якої можуть мати апокаліптичні події, Церква повинна спрямовувати силу свого захисту, свого слова, своєї думки. Ми повинні захищати православ'я» [2].

Таким чином, ведучи мову про зв'язок права та релігії, необхідно бути дуже обережним, зважати на дійсний (а не бажаний) зміст релігійного учення, особливо це стосується теорії природного права та християнського учення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Case of Vinter and others v. the United Kingdom, Application nos 66069/09, 130/10, 3896/10, Council of Europe: European Court of Human Rights, 9 July 2013, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122664>.

2. Проповедь в храме Христа Спасителя в день Торжества Православия, 20.03.2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=cvNEtTuB9vg>